

‘De vorm van de verkleinwoorden’

E. Kruisinga

bron

E. Kruisinga, ‘De vorm van de verkleinwoorden.’ In: *De Nieuwe Taalgids* 9 (1915), p. 96-97.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/krui005vorm01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

De vorm van de verkleinwoorden.

De mij toegankelijke spraakkunsten behandelen de vorm van de verkleinwoorden slechts terloops; in elk geval worden de moeilijkheden van dit onderwerp voorzover ik weet nooit gekonstateerd, laat staan opgelost. Ofschoon ik het laatste ook niet volledig kan, wil ik toch pogen een bijdrage tot oplossing te geven, na eerst de problemen gesteld te hebben.

Men kan zeggen dat de gewone verkleiningsuitgangen in het Nederlands van de beschaafden¹⁾ zijn *-je*, *-tje*, en *-etje*. Men gebruikt *-etje*:

als een woord (zelfstandig of bijvoeglijk naamwoord) uitgaat op een gedekte klinker + vloeiende medeklinker: *balletje*, *belletje*; *dolletjes*.

Men gebruikt *-tje* als een woord uitgaat:

1°. op klinker of tweeklank: *paatje*, *nieuwtje*, *eitje*.

2°. op vrije klinker + vloeiende medeklinker: *boontje*, *kooltje*, *eiertjes*.

Maar: *boompje*, *bloempje*, enz.

Men gebruikt *-je*:

als een woord uitgaat op een gesloten of open medeklinker (met of zonder klinkerwisseling): *slaapje*, *bakje*, *hapje*, *scheepje*; *dagje*, *daagje*; *neefje*; *gezelligjes*.

Bij dit laatste is op te merken dat *s + je* wordt tot (šə), en dat in woorden op (t) en (-nt) de *t* en *nt* eveneens gepalataliseerd worden: *katje*, *mandje*. Ook de klinker wordt dan min of meer gewijzigd.

De vragen die zich nu voordoen zijn o. a. deze:

1. Waarom hebben we de uitgang *-etje* als een woord uitgaat op vloeiende medeklinker voorafgegaan door **gedekte** klinker, daarentegen *-tje* als de vloeiende medeklinker wordt voorafgegaan door een **vrije** klinker? Dus *pannetje*, maar *baantje*.

2. Waarom verandert de gedekte klinker vóór *-je* soms wel, soms niet in een vrije klinker? Dus *bakje*, maar *scheepje*; en beide: *dagje* en *daagje*. Of ook: waarom wordt het verkleinwoord soms gevormd van de stam van het enkelvoud (*stadje*), soms van de stam van het meervoud (*scheepje*), soms van de beide (*dagje*, *daagje*; ook *eitje*, *eiertjes*)?

1) In dialekten is het heel anders, ook waar dezelfde uitgangen bestaan.

3. Waarom wordt de uitgang *-(e)tje* gebruikt na klinkers en vloeiende medeklinkers, *-je* na andere medeklinkers?
4. Waarom, blijft de gesloten of open medeklinker vóór de uitgang *-je* altijd geademd, terwijl zo'n medeklinker in andere, schijnbaar volkomen parallelle, gevallen stemhebbend is? Dus *snuifje* met *f*, maar waarom *snuif je* met *v*?

Op de laatste twee vragen wil ik proberen enig antwoord te geven; ze staan in nauw verband met elkaar.

Als we zeggen dat het verkleinwoord van *huis* gevormd wordt door *-je*, zeggen we dat onder invloed van de spelling. In werkelijkheid wordt de eindmedeklinker van *huis* vervangen door (šə). De oorzaak van die verandering kan nu evengoed *-tje* zijn. Zo is immers ook (šə) te horen in de verkleinwoorden van woorden op *-st*: *puistje*, *vestje*, *kastje*, enz.

Zo gaat het ook bij de andere woorden die men zegt dat de uitgang *-je* hebben. Al was de uitgang *-tje* het resultaat zou bij de verkleinwoorden van *slaap*, *bak*, *hap*, *schip*, *dag*, *neef*, enz. toch hetzelfde zijn; ook bij *boompje*, enz. Immers de *t* zou tussen de open of gesloten medeklinker (en *m*) en de *j* niet gehoord worden.

Dus kan men evengoed zeggen dat in *huisje*, *bakje* enz. de uitgang *-tje* is? Neen, niet evengoed, maar met *meer* recht. Want als we aannemen dat de uitgang *-tje* is dan is duidelijk waarom de eindmedeklinker in woorden als *snuifje*, *boefje* geademd blijft, terwijl in *waarom snuif je*, *geloof je* iedereen wel een *v* zal zeggen.

De uitgangen van de verkleinwoorden zijn dus slechts tweeërlei: *tje* of *etje*. De verklaring van het gebruik van *-etje* en de antwoorden op de eerste twee bovengestelde vragen zijn mij onbekend.

E. KRUISINGA.